

חבל ארץ יפהפה...
ארצו של דיוניסוס עם כרמי היין...
האזור שבו נערכו משתאות ואורגיות חשק...
מקום קבורתו של הברון שתרם כה רבות למדינה...

שוני

בכרמי גפנים שיבולם מוצא דרכו אל היקבים המפורסמים שסביבו. היין הוא מסמלי המקום, שנודע בימים עברו במשתאות סוערים ורוויי תשוקה. צאו לשוח סביב, ותחושו גם אתם כי עד היום השתמר הווי המקום, הווי שיסודו בתקופה הרומית.

הממצאים מן התקופה ההיא, מרמזים על שפע ושגשוג חומרי ותרבותי של תושבי המקום. חגיגות **המיומאס** הפגאניות הנועזות והלא מוסריות בתיאטרון ובבריכה בשוני, גרמו לכך שהיהודים הוזהרו שלא להתקרב לאתרים אלה, למרות שככל הנראה יהודים מקיסריה לקחו חלק בפעילות התיאטרלית. בתקופה העות'מאנית נבנה בצמוד לתיאטרון, מבנה חאן גדול אשר שימש בראשית המאה העשרים כבסיס לגרעיני התיישבות חלוציים וליחידות אצ"ל.

חלק ניכר מממצאי החפירות מוצג במוזיאון הארכיאולוגי המצוי במבנה. פרט לכלים יומיומיים כסירי בישול, קערות וקנקנים, מוצגים גם חפצי חן המציתים את הדמיון: כלי זכוכית מעודנים, בקבוקי שמנים ובשמים, אוסף מקטרות, נרות שמן מעוטרים, תכשיטים ואבזמי ברונזה מעוטרים לטוגות. כמו כן מוצגים שרידי כלי רפואה ופסלון חזיר ברונזה, סמל הלגיון הרומי העשירי. גולת הכותרת בתצוגה היא פסלו המרהיב של **פוסידון**, אל הימים והאגמים היווני ששמו נקשר בפולחן המים במקום.

בתקופה הרומית והביזאנטית זכה המקום לפרסום רב בשל מעיינותיו השופעים שנודעו בסגולותיהם הרפואיות. תושבי קיסריה והסביבה נאספו, כאמור, בשוני מדי שנה בחודש מאי ל"חגיגות מים" שנשאו אופי ארוטי ועליז במיוחד ונקראו פסטיבל **מיומאס** - על שם מאיה, אלת האביב.

מקווי המים התפרסמו כ"מעיינות שהמתרחצת בהם אישה עקרה, תהא מעוברת". אין לי כל ספק כי הנשים העקרות שהשתתפו בפסטיבל נכנסו להריון בזכות המים של שוני... לא, ל- 3000 הגברים ששחו ערומים בבריכה לא היה כל

חלק בכך... אפילו כיום יש אמונה שהמים של המעיינות באזור שוני גורמים לנשים להתברך בעוברים ממין זכר (בנימינה הקרובה, למשל, מתאפיינת באחוז זכרים גבוה).

בחצר המבנה נמצאים שרידי התיאטרון הרומי, ורחבת אזור המקהלה (**האורקסטרה**) נותרה בשלמותה. זהו ממצא נדיר שלא קיים בשום תיאטרון רומי אחר בארץ. במרכז הרחבה נותר לוח שיש, ששימש כנראה כמזבח לאל היין **דיוניסוס**. מושבי התיאטרון שוחזרו, והוא משמש כיום לאירועים שונים, ביניהם, עדיין ברוח **דיוניסוס** - פסטיבל היין השנתי. ואכן, עוד לא הספקנו להסדיר את הנשימה מחגיגות **מיומאס**, והנה מזדמן לפנינו פולחן אל היין **דיוניסוס**, פולחן הידוע כחגיגת יצרים משולחת רסן שעיקרה אורגיות פרועות. **דיוניסוס** נחשב במיתולוגיה כמשוגע, לכן הפולחן הקשור בו לווה באכסטזה ובשיגעון. נשים נהגו להתהלך ביערות לבושות עורות בעלי חיים, תוך שהן מתופפות ורוקדות. הריקודים הביאו אותן לכדי איבוד חושים והשתוללות ששיאה היה קריעה לגזרים של שור המסמל את **דיוניסוס** ואכילת הבשר חי (על פי המיתוס נקרע **דיוניסוס** לגזרים בידי הטיטאנים ששלחה האלה **הרה**). **דיוניסוס** מייצג את הצדדים הבלתי נשלטים באופיו של האדם וכוחו הרב יכול להצמיח ולהרוס, להתאכזר ולחמול, להחיות ולהמית.

שימחה זו מזכירה שימחה אחרת-

שמחת בית השואבה. אמרו חכמינו: "**מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו**" (משנה, סוכה ה, א). השמחה הייתה מורכבת: רכיבים ויזואליים של אש – לפידים מקובעים על עמודים גבוהים שאורם האיר כל חצר בירושלים; רכיבים ווקליים – "ולויים בכינורות ובנבלים ובמצלתיים ובכל כלי שיר בלא מספר" (שם ד), ורכיבים אנושיים-חכמים וצדיקים שהציגו תרגילי אקרובאטיקה לעיני הציבור (תוס' סוכה 42, עמ' 272). שלושה רכיבים אלו התאחדו בחכמי ישראל שהציגו תרגילים וירטואוזיים באבוקות אש, כשהם מזמרים דברי שירות ותשבחות (שם 3, עמ' 272). בקיצור- המופע האורקולי הראשון בהיסטוריה של העם היהודי.

עוד: האירוע המזמן לחגיגה גדולה זו, היה שאיבת המים לקיום מצוות ניסוך המים בחג הסוכות, ובמדויק: הבאת המים מברכת השילוח אל בית המקדש. החגיגה עצמה נערכה בעזרת הנשים של בית מקדש. בהזדמנויות אלו עמדו בעזרת הנשים יחד גברים ונשים... מעורר מחשבה, הלא אי אפשר שלא להבחין בדמיון בין החגיגות...

אכן חכמינו הקדישו המון מאמצים להסביר כי אין ולא היה שום קשר בין החגיגות השונות ועמדו על כך שהדמיון בניהן הוא על אחריות הקורא הנבון....

מעגלים נוספים נסגרים לאורך ההיסטוריה כאן. בין הפסלים נימצא גם פיסלו של **אסקלפיוס** (Aesculapius), אל הרפואה של היוונים והרומים. בזכות יכולת הרפואה האלוהית שלו, הקים **אסקלפיוס** את המתים לתחייה ובכך צמצם את הפער בין בני האדם לבין האלים.

אסקלפיוס הוא אחד מארבעת האלים המוזכרים **בשבועת היפוקרטס**: "**אני נשבע בשם אפולו המרפא, בשם אסקלפיוס, היגיאנה ופנקיארה**".

אסקלפיוס מיוצג בכל פסליו כאדם מזוקן בעל פנים רחומות, הנושא מטה עליו כרוך נחש בודד. כיום, סמלים של ארגונים וגופים העוסקים ברפואה ובבריאות מציגים נחש כרוך סביב מטה.

עוד מימי קדם נקשרה דמותו של הנחש במקצוע הרפואה. מנחש הנחושת של משה עד למטותיהם של **הרמס** ואל הרפואה **אסקלפיוס** - סמלים שנוצרו בתרבויות עתיקות משמשים עד היום גופים רפואיים שונים,

בתנ"ך מופיע לראשונה סמל נחש בספר במדבר (כ"א, 9-4), כאשר משה יוצר את ה"**נחושתן**" - שרף-נחש מנחושת בעל יכולת ריפוי. אלוהים משלח בעם ישראל שחטא נחשים ארסיים, ולאחר שהעם מכפר על עוונותיו מצווה אלוהים על משה: "**עשה לך שרף ושים אותו על נס, והיה כל הנשך וראה אותו וחי. ויעש משה נחש נחושת וישימהו על הנס, והיה אם נשך הנחש את איש, והביט אל נחש נחושת, וחי**". כיום מתפתל הנחושתן סביב המנורה בסמלה של ההסתדרות הרפואית בישראל.

מטהו של **אסקלפיוס** הופיע בסמלו של חיל הרפואה עם הקמתו בארה"ב בשנת 1818, וכיום מופיע בסמל חיל הרפואה של חיל האוויר האמריקאי. ב-1851 סומנו בו נושאי אלונקות שהורשו להיכנס לשדה הקרב ולשאת פצועים בלא שייפגעו.

חורבת עקב

אתר זה ממוקם בראש המצוק המערבי של רמת הנדיב, בנקודת נוף עוצרת נשימה. בתקופה הרומית (המאה הראשונה לפנה"ס) הוקם באתר בית חווה מבוצר, שיושב על ידי יהודים. על כך מלמד מקווה טהרה שנתגלה חצוב במרכז המכלול. בית החווה גדול למדי והוא מוקף חומה עבה בעלת שער רחב. השער מוביל לחצר גדולה ובה בור מים ומתקנים חקלאיים: גת יין ובית בד. ליד השער נמצא אגף מגורים הכולל מקווה טהרה ואמבט ישיבה קטן. בתקופה הביזאנטית (מאות 4-7 לסה"נ) הוקם בית חווה על שרידיו של בית החווה מהתקופה הקודמת. על פי עיטורי הצלב שנמצאו במבנה נראה שיושביו היו נוצרים. מחוץ למבנה נמצאה גת יין משוכללת, המעידה על כך ששיקר עיסוקם של יושבי בית החווה הביזאנטי היה ייצור יין למכירה בשווקים הסואנים בקיסריה.

פורידיס

ייתכן ששמו של הכפר נגזר מהמילה הערבית ("פֶרְדִּיּוֹס" - גן עדן), בצורת הקטנה, כלומר "גן עדן קטן". המילה "פרדוס" היא מילה פרסית שנשאלה גם לעברית – "פרדס", וגם ללשונות אירופה - למשל באנגלית: Paradise.

זיכרון יעקב

7 המושבות – 7 המופלאות נבנו במהלך העלייה הראשונה, החל משנת 1882: **ראש פינה, יסוד המעלה, זמרין (זיכרון יעקב), פתח תיקווה, ראשון לציון, גדרה, מזכרת בתיה.** מושבות אלו חולקו לאזורים הגיאוגרפיים של ארץ ישראל, בהתאמה למקומות: מושבות הגליל, מושבות השומרון, מושבות יהודה. **היוזמה להקמת זיכרון**, נעשתה בכנס ברומניה. יהודי רומניה עסקו במסחר ובנקאות אבל בסתר שאפו לעסוק בעבודת האדמה ולחיות מעמל כפיים (זה ניתפס אז כגון יותר נכון יותר..). השליח שהגיע מהארץ, **אליעזר רוקח**, הטיף בדיוק לאותה התנהגות אליה שאפה יהדות רומנייה.

אנשי רומנייה עלו עם אוניית **טיטוס** ע"פ השם שלהם, מחרב בית שני. הם עלו לארץ והתיישבו בחיפה. כדי לדבר עם הקונסול הצרפתי, שהוא אדון אדמות זמרין, שלחו שליחים לזמרין, לבדוק אם טובה האדמה, ואח"כ משהשביעה התשובה את רצונם, חזרו לחיפה כדי להביא את משפחותיהם. הם סיפרו שזו ארץ זהב, חלב ודבש.

הבתים הראשונים שנתפסו היו החושות של הערבים, **בגבעת זמרין**, ע"י המקום בו נבנה מאוחר יותר היקב.

לאחר כמעט שנה, בגלל מחסור בהון והעדר ניסיון בחקלאות, עמדה המושבה להתמוטט. בסוף 1883 לקח אותה הברון רוטשילד תחת חסותו ושינה את שמה לזיכרון יעקב. (על שם ג'יימס יעקב רוטשילד (1868-1792), אביו של הברון אדמונד דה רוטשילד.) בזכות הסיוע של הברון רוטשילד נהנתה המושבה מתנופת פיתוח. אל המייסדים הצטרפו, מאוחר יותר, אנשי העלייה השנייה ועולי תימן שהגדילו את כוח העבודה היהודי. בימי מלחמת העולם הראשונה הייתה זיכרון יעקב מרכז לפעילות של ארגון ניל"י.

רמת הנדיב / גן הנדיב

גן הנדיב הוא גן אחוזת קבר. בארץ קיימות אחוזות קבר בודדות. בפברואר 1914, סייר הברון בנימין אדמונד דה רוטשילד בצלעות הדרומיות של הרי הכרמל (בביקורו החמישי והאחרון בארץ) והביע את רצונו להיטמן למנוחת עולם ב"סלע". בשנת 1936 יזם מר ג'יימס דה רוטשילד את הקמת הגנים הנוכחיים. ההר, המוכר בשמו **אום אל עלק**, נבחר להיות, האתר שבו יינטעו הגנים, בשל יופיו ובשל מיקומו הגיאוגרפי בין מושבות הברון בשומרון ממזרח, ואלו שעל חוף הים התיכון ממערב. הקמת גני הזיכרון החלה ב- 1938, הושלמה לבסוף ב- 1954, ואז נערכו הסיידורים הדרושים להעלאת עצמותיהם של הברון והברונית לקבורה מחדש, כ-20 שנה לאחר מות הברון. שמו של אתר הזיכרון הוסב, בתוקף חוק שנתקבל, **מאום אל עלק**, ל"**רמת הנדיב**". המקום מוחזק על ידי קרן רוטשילד שלקחה חלק בהקמת והחזקת מרכז המבקרים בקיסריה, מבנה הכנסת ומבנה בית המשפט העליון.

מערת הקבר - חצובה בסלע ונבנתה מבזלת שחורה כמו המוות. על השער עלים ואשכולות ענבים - סמלים יהודיים ומרמזים ליקבי הברון. על הרצפה אבנים שחורות ולבנות המסמלות הדוליות של החיים והמוות. הברון רוטשילד היה מעורב בהקמת 54 ישובים בארץ. לטקס הקבורה ב- 1954 הזמינו מכל ישוב זוג אנשים, כל זוג הגיע עם שקית אדמה מקומית, כל תכולת השקיות מהוות את אדמת הקבר.

הרוטשילדים וארץ ישראל

משפחת רוטשילד היא, קרוב לוודאי, המשפחה היהודית הנודעת ביותר בעולם מאז ראשית המאה ה-19. השם רוטשילד מזוהה עם יַזְמוּת, כלכלה ונדבנות. כך במדינות רבות בעולם, וכך בישראל. האנטישמיות, לעומת זאת, ראו ברוטשילדים הוכחה לשליטת "היהדות הבינלאומית" בכלכלה העולמית. קשה להעלות על הדעת את התפתחות היישוב היהודי בארץ-ישראל, היישוב שהקים את המדינה בתש"ח (1948), בלי סיועו הראשוני של הברון בנימין (אדמונד) דה-רוטשילד, דור שני לענף הצרפתי של המשפחה. אין תמה כי **דוד בן-גוריון**, ראש הממשלה הראשון של ישראל, העריך את פועלו של הברון רוטשילד במילים האלה: **"רוטשילד לא היה סתם נדיב, פילנתרופ, אם כי הוא הוציא מכספו על יישוב הארץ יותר מכל איש אחר בעם היהודי, ואולי יותר מכל עם ישראל יחד לפני קום המדינה... הוא היה הראשון והיחיד אשר עשה מעשה אדיר, נועז, ממושך ורב-תוצאות... בכוח עושרו הרב ובמסירותו המתמדת, ללא הטפה ובלו לפנות לעזרת אחרים, מעטים או מרובים."**

מאיר-אנשל וחמשת בניו

הכול החל בעיר פרנקפורט, על נהר מיין שבגרמניה. הסוחר היהודי **יצחק אלחנן** הגיע לעיר במאה ה-17 וקבע על ביתו שלט אדום (בגרמנית: רוט-שילד), שהפך עד מהרה לשם המשפחה. בדורות הבאים היו **הרוטשילדים** סוחרים מן המניין בפרנקפורט. את הפריצה הגדולה עשה נינו, **מאיר-אנשל רוטשילד** (1744-1812), שהיה חלפן וסחר במטבעות עתיקים. קשרי המסחר שלו עם **וילהלם ה-9**, נסיך הסן-קסל, עשוהו לדמות מרכזית בגרמניה. כך, בזכות מסחר בזהב, הלוואות לממשלות ויזמות כלכלית, הפכו הרוטשילדים תוך תקופה קצרה לעשירים מופלגים.

מאיר-אנשל רוטשילד היטיב לראות את הנולד. את חמשת בניו מיקם בחמישה מרכזי עסקים של הימים ההם: הבן הבכור, **אנשל-מאיר**, נותר לנהל את העסק המשפחתי בפרנקפורט; הבן השני, **שלמה-מאיר**, נשלח לווינה; הבן השלישי, **נתן-מאיר**, הקים את השלוחה המשפחתית בלונדון; הבן הרביעי, **קרל-מאיר**, הדריס לאיטליה, ובסיסו היה בעיר נפולי; על צעיר הבנים, **יעקב-ג'יימס**, הוטלה המשימה בפריז. עד שנת 1812 כבר כיסתה הרשת הרוטשילדית את אירופה כולה. האחים סייעו זה לזה בעסקים, מימנו עסקאות גדולות, וצאצאיהם אף נהגו להתחתן "בתוך המשפחה" כדי לשמור על הונה.

בעשורים הבאים התרחבה פעילותם של המרכזים השונים, ושניים מהם בלטו במיוחד – אלה שבלונדון ובפריז. **נתן רוטשילד** ובניו באנגליה היו מקורבים לבית המלכות והלוו כספים רבים לממשלה, בין השאר כדי לרכוש את מניות תעלת סואץ. **יעקב (ג'יימס) דה-רוטשילד** היה חלוץ בניית הרכבות בצרפת ובמשך שנים שימש כאיש הכספים של המלכים מבית **אורליאן**, **בית בורבון ונפוליון ה-3**. **הרוטשילדים** היו מעורבים במידה רבה גם בחיים היהודיים, לחמו באנטישמיות ותרמו בנדיבות לצורכי יהודים.

במאה ה-19 נכנסו לפעולה בני הדור השני והשלישי במרכזי רוטשילד השונים, ובאמצע המאה החלה גם המעורבות של המשפחה בארץ-ישראל.

בן המשפחה שהטביע יותר מכל האחרים את חותמו בארץ-ישראל היה **הברון בנימין (אדמונד) דה-רוטשילד**, בנו השלישי והצעיר ביותר של הברון **יעקב-ג'יימס**. בשלהי 1882, בהיותו בן 37, נשוי רק שנים אחדות ואב לשני ילדים פעוטים, נקלע **בנימין-אדמונד** ל"הרפתקת חייו".

לגמרי במקרה נפגשו עמו תוך כשבועיים שני אישים, שכל אחד מהם ביקש לשכנעו לפעול בארץ-ישראל. הראשון היה **הרב שמואל מוהליבר** מפולין, שהעלה בפני הברון הצעה ליישב בארץ קבוצה של עולים-איכרים מנוסים בעבודת האדמה, ולהקים בעבורם מושבה מיוחדת – מהצעה זו צמחה המושבה **עקרון** – **מזכרת בתיה**; השני היה **יוסף פיינברג** מראשון לציון, מושבה שזה עתה עלתה על הקרקע וכבר נקלעה לקשיים כלכליים, והוא ביקש סיוע ראשוני, כדי שהניסיון ההתחלתי הזה לא ירד לטמיון. הברון נחלץ לסייע לשני המפעלים ההתיישבותיים האלה ועד מהרה נסחף לפעולה רחבה בהרבה בארץ-ישראל.

סימלה של משפחת רוטשילד

את הסמל בחרו הרוטשילדים למורת רוחם של אנשי המועצה לסמלים ושלטים שהייתה באוסטריה. מגן הברונזה במרכז, נתמך באריה ובחד-קרן, המסמלים שלטון כוח; במגן **נשר** - סמל נסיכות הסן-קסל שבגרמניה. **אריה** - סמל לאומץ לב ועקיצה למאמינים שהיהודים מוגי לב. **זרוע עם אגרוף קפוצ** - מייסד השושלת **מאיר אנשל** מחזיק בידו את חמשת החצים המסמלים את חמשת בניו - סמל לאחדות המשפחה - חץ אחד יישבר בקלות אם ננסה לשוברו, אך חמישה חצים יחד כמעט בלתי אפשרי לכופף...

למטה רשומות שלוש מילים לטיניות: **CONCORDIA** - אחדות; **INTEGRITAS** - יושרה; **INDUSTRIA** - חריצות; שעמדו כנר לרגלי הרוטשילדים. (כן רואים שאני מעריץ שלהם... ככה זה כשגרים בקיסריה כמעט שני עשורים....) שמות אחדים מהיישובים משמרים את שמות בני המשפחה:

בנימינה - על שמו, בנימין; **זכרון יעקב** - על שם אביו, יעקב (ג'יימס); **מאיר שפיה** - על שם הסב, מאיר אנשל בצירוף השם הערבי שפא = יפה; **בת שלמה** - על שם דודו, שלמה (סלומון); ומכיל גם את שם אמו, שהייתה אחיינית אביו; **גבעת עדה** - על שם רעייתו, עדה (אדלאיד); **פרדס חנה** על שם בת דודו נתן, **מזכרת בתיה** - על שם אמו בטי; **אשדות יעקב** - על שם בנו יעקב (ג'יימס) אשר מימש את צוואתו ויסד את קרן רוטשילד.

אחרי מלחמת העולם הראשונה, כאשר יסד הברון את חברת פיק"א, הונצחו שמות מנהליה בכמה יישובים, בהם מעיין צבי - על שם צבי הנרי פראנק; בית חנניה - על שם חנניה גוטליב; ומעגן מיכאל - על שם מיכאל פולק.

חורבת עלק

המתחם המתגלה בחורבת עלק הנו האתר המרכזי ברמת הנדיב. בתחומו נובע עין צור, כך שליושביו הייתה אספקת מים קבועה. שכבת הקיום העיקרית באתר היא התקופה הרומית הקדומה. ארמון הרודיאני גדול ומפואר, מתקופה זו, נתגלה באתר. על פארו של המבנה מעידים שורה של פריטים אדריכליים מעוטרים להפליא שנמצאו במקום וכן ראש אריה עשוי שיש, שהיה במקורו חלק משולחן גן עשוי שיש.

מרכיבים נוספים של הארמון, נמצאו ליד המעיין. הם כללו אמת מים, בריכה ובית מרחץ. בית המרחץ קטן ובנוי היטב מאבני גזית ופסיפסים. זהו בית מרחץ מסוג טורי: הוא מורכב מארבעה חדרים הבנויים בזה אחר זה - שלושה חדרי רחצה (פריגיטאריום, טפידריום וקלדריום) וחדר הסקה. בתי מרחץ דומים נתגלו בארמונות ההרודיאניים במדבר יהודה (מצדה, הרודיון). בנוסף לכך, נמצא ליד המעיין מגדל עגול לגידול יונים (קולומבריום). כמו כן, נמצא בית בד. מתקנים חקלאיים אלה מלמדים על כך שהמקום היה חלק מאחוזת רחבת ידיים. בעליו של הארמון, על פי המשוער, היה אדם המקורב להורדוס, ואולי אפילו אחד מבניו.

בנימינה – נוסדה בשנת 1922, בונה יצאו מזיכרון יעקוב. נוספו אליה גרעינים נוספים מארה"ב. יוצאי אצ"ל הקימו את שכונת **נחלת ז'בוטינסקי**. יוצאי בית"ר ואצ"ל הקימו 3 מושבים – **אביאל, עמיקם, גבעת נילי**.

תודות :
לעמיר שלום על העריכה.
ליאנה מרקשייד הטייסת .

עד הפעם הבאה- נתראה!!!
אבי הרטמן

קישור לסרטון: [לחץ כאן](#)
להורדת המסלול בפורמט Google Earth: [לחץ כאן](#)
להורדת המסלול בפורמט עמוד ענן: [לחץ כאן](#)
להורדת מנחת רונית : [לחץ כאן](#)
להורדת מנחת בנימינה : [לחץ כאן](#)
להורדת מנחת בית חנניה : [לחץ כאן](#)
למזג אויר במנחת רונית : [לחץ כאן](#)
למפת Google Maps : [לחץ כאן](#)